

„Za kolik?“

„Za milion.“

„Hektar, co? Takovej jsem nikdy neměl.“

„Hm.“

„Tak funguj, myš! Bendžo a jedu na ty ruce!“

Takový rozhovor lze zaslechnout jedině na vojně. Laik, respektive nevoják, nemá nejmenší šanci mu porozumět. Ostřílený voják však ví, o co jde: „Kolik dní ti zbývá do odchodu do civilu?“ „Ještě velmi mnoho.“ „To se ještě načekáš. To já půjdu do civilu brzy.“ „Hm.“ „Tak vykonávej své povinnosti! Vem rýžák a žádné ulejšování!“

Čím je způsobena ona nesrozumitelnost pro nevojáka? Právě užitím vojenského slangu, který mezi sebou vojáci používají. Stane-li se mladý člověk vojákem základní služby, prakticky ze dne na den se naprosto změní jeho sociální postavení, zvyky, kulturní zázemí apod. Je uvržen do prostředí, ve kterém fungují zcela jiná pravidla než v životě civilním. Jazyk je velice jemný mechanismus, a tak je nemyslitelné, aby na tuto skutečnost nezareagoval. Tak, jako se vojenský život zcela vymyká běžnému řádu, tak se i vojenský slang vymyká běžně užívanému jazyku. Nejmarkantnější je to vidět na užití slovní zásoby. Nové skutečnosti, se kterými se v civilu nesetkáte, je třeba nějak pojmenovat. Neplatí to však pouze o skutečnostech nových. I mnoho věcí běžných má na vojně názvy jiné. Například k označení nepořádku či nelibé skutečnosti se užívá naprosto univerzální slovo „hegeš“. O jeho původu by se jistě dalo polemizovat, to však již nepatří na stránky tohoto příspěvku.

Základ slovní zásoby vojáků tvoří slova nespisovná patřící do vrstvy obecné češtiny, velmi častá je jejich vulgarita. Bylo by nesmyslné tuto skutečnost zakrývat, neboť i vulgární mluva k jazyku patří a čeština by byla jazykem věru chudým, kdyby takovou vrstvu neměla.

Podivuhodná slovní zásoba se týká prakticky všech odvětví lidské činnosti, se kterými se na vojně setkáváme. Své názvy zde mají **jídla**: uho (univerzální hnědá omáčka, tedy omáčka hnědé barvy), perioda (rajská omáčka), beton (rizoto) apod., **osoby**: soďák, soda (stálý operační dozorčí), dévéťák, devítka (dozorčí vojskového tělesa), vozák (příslušník vojenského obranného zpravodajství), asfalt (vojín - dle černého označení hodnosti), guma (důstojník), myš (služebně mladší voják), mazák (služebně starší voják) apod., **budovy** či **místnosti**: kasino (kasárna), soďárna (stanoviště stálého operačního dozorčího), vézeta, flaxa (vojenská jídelna), poška (polní ošetřovna) apod., **činnosti**: stolek (služba dozorčího na rotě), flaxa (služba dozorčího v jídelně), bendžování (drhnutí podlahy), šlapka (služba ochranné hlídky), vojebat (vyhnout se nějakému úkolu) apod., **předměty, materiál a výstroj**: mazlák (mazlavé mýdlo), bendžo (kartáč na nasadě), sapr (samopal), vejtraska (automobil Praga V3S), kačena, kvíčala (automobil Tatra 805), kongo (maskovací plášť), pomeranč (baret příslušníků civilní ochrany), banány (pyžamo) apod., **útvary** a jejich **příslušníci**: bigoš (příslušník mechanizovaného vojska), paragán (příslušník výsadkového vojska), pomeranč (příslušník vojska civilní ochrany), genštáb (Generální štáb AČR) apod., a **ostatní skutečnosti**:

kachor (nádoba na zbytky jídel), svop (svévolné opuštění posádky), x vostrejch (trest x dní ve vězení), kvop (volno k opuštění posádky – druh odměny), plácnutí (iniciační rituál, při kterém se stáváte „mazákem“) apod.

Čím jsou tato pojmenování motivována? Velká skupina typicky vojenských slov upozorňuje na vnější vzhled označované skutečnosti (banán – pyžamo žluté barvy, pomeranč – oranžový baret, perióda – omáčka červené barvy, narážka na menstruační cyklus, čert (chlupatá vložka do kabátu) apod.

Další skupina slov patří mezi slova zkratková, zkracují tedy původní název označované skutečnosti. Vychází buď z oficiálních zkratk: soda (SOD), vejtraska (V3S), kvop (KVOP), vézeta (VZK) apod., nebo zkracují slova a sousloví „příliš dlouhá“: sapr, paragán, tankán (tankista), mazlák apod.

Zbytek tvoří označení žertovná, zesměšňující či zvukomalebná: bendžo, myš, mazák, kachor, kopr (nuda – kopání se do prdele či kurevský odpor k práci – toto slovo ironizuje zkratky často na vojně používané, patří tedy zároveň ke slovům zkratkovým i žertovným), apod.

Specifické odvětví vojenského slangu tvoří slang jednotlivých posádek. Týká se jednak skutečností, které jsou pro ten který útvar typické: gumabus, gumák (autobus, který převáží vojáky z povolání), prasečák (kůlna s nářadím v jednom středočeském útvaru), hrábě (letoun Su 25 užívaný letectvem AČR), hotel (posádková ošetrovna v Hodoníně) apod., jednak slov a úsloví, která se ujala v různých posádkách: „vykouřenka“ (voják, s nedostatkem práce) „To čekej.“ či „To je mocný.“ na benešovsku, „fox“ (opět voják s nedostatkem práce), „To je osud.“ či „Ti houká.“ na Jindřichohradecku apod. To je způsobeno jistou uzavřeností jednotlivých posádek, kdy dochází jen k velmi omezenému pohybu osob mezi nimi, tedy i omezenému přenášení těchto úsloví.

Je však nutné si uvědomit, že slovní zásoba je jevem dynamickým, neustále se mění, stará slova zanikají, nová vznikají. Na této skutečnosti má velký podíl společensko-politická situace. Slova, která známe již z dob Švejkových, zastarala, objevila se nová, která opět vlivem únorových událostí r. 1948 zmizela, se změnou politické situace v r. 1989 došlo opět k proměně vojenské řeči. Tak se již v mluvě vojáků nesetkáváme se slovy jako maršumpacha (pěší prapor), kaprál (desátník), dragoun (příslušník jízdního vojska), politruk (politický rukavádítel – důstojník zodpovědný za „politický rozvoj vojáků“ – toto slovo zvolna mizí, avšak užívá se ve spojení s bývalými politruky) [1], pévéeska (politickovýchovní světnice), julda fulda (Fučíkův odznak), děžurnyj (dozorčí) apod.

Se stále častější účastí na společných cvičeních států NATO, mezinárodních vojenských misí a pozorovatelských misí OSN, kde se většinou jako dorozumívací jazyk používá angličtina, začínají vojáci z povolání v hovorové mluvě používat slova přejatá z angličtiny jako například: „mám to v tom fajlu na stole,“ „běž na bázi a zastav se na radiorůmu,“ „dej s celou grupou krátkej spíč a pak jim rozdej hendauty,“ „bylo tam s náma šest lokálů.“ U vojáků základní služby, kteří se anglický jazyk učili na střední škole nebo studovali na vysoké škole se vyskytují výrazy jako například „za kolik to máš, konskripte?“ [2]

U některých změn označení je obtížné určit jejich důvod. Týká se to například označení vojenského nováčka slovem „myš“. V obecném povědomí se (také díky literatuře a filmu) drží označení bažant. Jsou známa také označení jako drozd, holub, vrabec apod. Ta se však již na vojně nepoužívají. Místo nich nastoupil již zmíněný termín „myš“, který se užívá v hojně míře. Stojí-li za změnou krátkost, tedy progresivnost slova myš, je jen dohadem.

Jiná slova se zase těší jisté trvanlivosti. Ať už se jedná o pojmenování jako: rajóny (uklizení určité části kasáren), lampasák (důstojník), šajba (vysoký důstojník), buzerák (místo konání nástupů), šúrovat (dřhnout podlahu – i toto slovo však začíná z nejistých důvodů zastarávat a je nahrazováno výrazem „bendžovat“), průser (průšvih) apod.

Zastarávání či naopak trvanlivost určitých výrazů je způsobena buď zánikem, či vznikem pojmenovávané skutečnosti [3], nebo důvody čistě jazykovými, zejména zjednodušováním a nahrazováním starších výrazů výrazy progresivnějšími.

Vojenský slang zůstává jedním z nejbohatších slangů. S profesionalizací naší armády jej však čekají velké změny, které lze v omezené míře předvídat. Je téměř jisté, že zanikne velká část výrazů užívaná výhradně vojáky základní služby (např. bendžovat, myši apod.), s prohloubením naší spolupráce s NATO se jistě objeví větší množství přejímek z angličtiny, se vznikem nových útvarů, specializovaných pracovišť apod. se nutně objeví výrazy s nimi spojené. Klasický vojenský slang jako takový, tedy slang rozšířený mezi vojáky základní služby, však pravděpodobně z větší míry zanikne.

Tento článek bych proto ukončil výzvou: Vojáci všech hodností, užívejte vojenského slangu v co nejhojnější míře a zabraňte tak jeho zmizení! Byla by to totiž nenahraditelná škoda.

Poznámky:

- [1] Na rozdíl od obdobných slangových výrazů jako zetvépé a zetvépák (zástupce pro věci politické).
- [2] Anglický výraz **file** je zde ve významu složka, výraz **base** se používá jako základna nebo kasárna, **radio room** je ve významu telefonní ústředna nebo někdy jako spojovací uzel. Anglické výrazy **group**, **speech** a **hand-out** jsou zde ve významu skupina, řeč nebo promluva a podklad přednášky. **Local** zde znamená místního obyvatele a **conscript** se používá ve významu voják základní služby.
- [3] Když se v osmdesátých letech znovu zavedly „lampasy“ mohli si je vojáci z povolání nechat dodatečně všít do kalhot. Takovým vojákům se říkalo všiváci. Tento slangový výraz se dlouho neudržel, protože během dvou let měl každý kalhoty s lampasy už zakoupeny za výstrojní body a nikdo si je nenechával všít.